

**AMALAN PERJANJIAN PERKAHWINAN
DAN PERCERAIAN DALAM KES TUNTUTAN
PERCERAIAN: KAJIAN DI MAHKAMAH
SYARIAH NEGERI SELANGOR***

***Practice of Marital Agreements in Divorce Application
Cases: A Study in Selangor Shariah Court***

Rahmah Safinaz Ngspar

*Master Candidate, Department of Shariah and Law,
Academy of Islamic Studies,
Universiti Malaya, 50603 Kuala Lumpur
rahmahsafinaz94@gmail.com*

Mohd Norhusairi Mat Hussin

*Senior Lecturer, Department of Shariah and Law,
Academy of Islamic Studies,
Universiti Malaya, 50603 Kuala Lumpur
husairi@um.edu.my*

ABSTRACT

The rate of registered divorce application cases in the Shariah Court indicates a significantly concerning number and requires a proactive approach to ensure that these cases are resolved effectively. The current developments in handling divorce cases in the Shariah Court indicate that the court has adopted Alternative Dispute Resolution (ADR) as a method for resolving cases more efficiently in terms of time and cost for the parties involved. This study was conducted to identify the concept and legal status of Marital Agreements according to syarak and the laws and also its practice in divorce application cases in Selangor Shariah Court. The research data was collected through library research, case studies, and interview methods, and analyzed using a qualitative approach. This study found that the context of the implementation

* Penulis merakamkan penghargaan kepada Geran Khas Penyelidikan APIUM (No. Geran: UMG002L-2022) kerana membiayai projek penyelidikan ini.

of Marital Agreements in the Shariah Court is broader than the concept of ta'liq and allows parties to include any agreed-upon terms voluntarily in the agreement. Therefore, a comprehensive study of the implementation of Marital Agreements is found to have the potential to be an alternative for resolving any disputes in Shariah Court involving divorce application cases.

Keywords: *marital agreements, divorce application, Shariah Court, ta'liq*

PENDAHULUAN

Di sisi Islam, sesebuah mahligai perkahwinan pada hakikatnya adalah dibina demi mencapai kebahagiaan yang berteraskan kepada prinsip sakinah, mawaddah dan rahmah. Selaras dengan itu, adalah menjadi kewajipan kepada para suami dan isteri untuk memastikan segala hak dan tanggungjawab dalam sesebuah perkahwinan terlaksana dengan baik di samping masing-masing memainkan peranan untuk bekerjasama dan saling melengkapi antara satu sama lain (Afiful Huda & Febryani Dyah Ayu Wardana, 2020: 26). Walau bagaimanapun, realiti semasa yang berlaku hari ini menunjukkan bahawa konflik dalaman antara suami isteri adalah menjadi lumrah di dalam rumahtangga. Malah, konflik yang berlaku tersebut jika tidak diuruskan dengan baik akan memiliki kecenderungan yang besar kepada berlakunya lebih banyak kes-kes perceraian dalam kalangan masyarakat.

Di peringkat Mahkamah Syariah, prosedur perbicaraan kes-kes termasuklah bagi kes pembubaran perkahwinan amnya akan memakan masa dan kos pihak-pihak yang bertikai. Menyedari keperluan dalam memastikan keadilan pihak-pihak dapat terus dimartabatkan, maka pendekatan penyelesaian di luar mahkamah telah menjadi trend perbincangan di kalangan para pengamal undang-undang serta ahli akademik untuk dilaksanakan secara meluas dan bersistematik di Mahkamah Syariah. Pendekatan penyelesaian ini yang lebih dikenali sebagai "Alternative dispute resolution (ADR)" adalah terdiri daripada beberapa kaedah untuk menyelesaikan sesuatu pertikaian termasuklah timbangtara, mediasi atau sulh, perbicaraan mini, rundingan dan sebagainya (Mohamad Hafifi Hassim et al., 2019: 5).

Jika diteroka terhadap pendekatan yang diambil oleh pasangan suami isteri bagi menyelesaikan pertikaian, maka amalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian dapatlah dianggap sebagai suatu bentuk alternatif penyelesaian menerusi rundingan antara pihak-pihak dalam melindungi hak dan kepentingan masing-masing (Nguyen Thibao Anh & Nguyen Thu Huong, 2023: 306). Perlindungan hak-hak tersebut dapat dicapai menerusi kesepakatan pihak-

pihak terhadap terma-terma tertentu dalam perjanjian bagi meleraikan sebarang isu yang timbul. Pasangan yang melaksanakan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian menjadikan perjanjian ini sebagai suatu langkah preventif terhadap sebarang kemungkinan yang berlaku terhadap mereka di masa hadapan termasuklah jika berlakunya perpisahan, kematian mahupun sebarang konflik dalam perhubungan (Laeleta Candra Dewi & Lasmary R.M Girsang, 2023: 1570).

Secara umumnya, istilah perjanjian perkahwinan rata-ratanya difahami sebagai perjanjian pranikah ataupun “Prenuptial Agreement” yang dimeterai oleh pasangan sebelum daripada melangsungkan perkahwinan. Hal demikian adalah berikutan pengamalan perjanjian ini memiliki unsur sejarahnya tersendiri yang telah dilaksanakan oleh wanita di barat sebelum mereka berkahwin bagi melindungi hak dan kepentingan mereka terhadap harta yang (Ramalinggam Rajamanickam et al., 2019: 98). Perkembangan semasa dalam konteks pelaksanaan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian mendapati bahawa perjanjian ini memiliki ruang lingkup pengamalan yang meluas serta tidak hanya dilaksanakan pada waktu sebelum daripada berlansungnya perkahwinan. Ini kerana dalam kerangka yang lebih luas, perjanjian ini turut diaplikasikan pada pasca perkahwinan berlaku mahupun semasa pihak-pihak berada dalam proses perceraian (Oluwaseye Oluwayomi Ikubanni et al., 2023: 221-222). Oleh yang demikian, penelitian terhadap amalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian khususnya dalam kes tuntutan perceraian ini adalah bertujuan bagi memperjelaskan konsep serta kedudukan perjanjian ini dalam konteks pemakaiannya di Mahkamah Syariah.

METODOLOGI KAJIAN

Metodologi kajian ini adalah menggunakan pendekatan kualitatif bagi mengumpulkan serta menganalisis data-data kajian dalam mengenalpasti konsep, kedudukan serta amalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian di Mahkamah Syariah. Di peringkat pengumpulan data kajian, pada dasarnya terdapat beberapa kaedah telah diaplikasikan dalam menjalankan kajian ini iaitu menerusi kaedah kajian perpustakaan serta kajian lapangan. Data-data yang dikumpulkan daripada kajian lapangan adalah diperoleh daripada kaedah kajian kes serta kaedah temu bual secara separa berstruktur terhadap informan kajian yang terdiri daripada para hakim syarie dan juga peguam syarie berpengalaman. Dalam hal ini, kes-kes yang dikaji telah dianalisis secara analisis kandungan membabitkan laporan kes-kes pembubaran perkahwinan melalui tuntutan perceraian (kod 055) yang memiliki perjanjian di Mahkamah Syariah sekitar Selangor. Manakala bagi kaedah temu bual pula, data yang

ditranskripsi telah dianalisis secara tematik bagi menentukan tema-tema yang bersesuaian terhadap persoalan kajian yang bertumpukan kepada pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian. Pendekatan yang diambil dalam mengumpulkan dan menganalisis data kajian ini didapati signifikan bagi memenuhi objektif kajian yang dijalankan.

LATAR BELAKANG PENGAMALAN PERJANJIAN PERKAHWINAN DAN PERCERAIAN

Trend semasa memperlihatkan bahawa terdapat penerimaan masyarakat secara umum terhadap pengamalan perjanjian antara pasangan yang berkait dengan penentuan mengenai hak kehartaan sekiranya berlaku kematian ataupun perceraian (Linda J. Ravdin, 2018: 246). Dalam hal ini, berdasarkan kepada penelitian terhadap latar belakang pengamalan perjanjian perkahwinan di peringkat awal, adalah didapati bahawa pelaksanaan perjanjian ini telah mula dilaksanakan oleh golongan wanita di barat semenjak abad ke-19. Pengamalan perjanjian perkahwinan pada ketika itu adalah khusus dilaksanakan sebelum daripada mereka berkahwin dengan tujuan bagi menjamin hak wanita tersebut terhadap pemilikan harta mereka (Vijender Kumar, 2018: 407). Memandangkan keadaan di barat pada ketika itu yang memposisikan wanita dalam kedudukan lebih rendah daripada lelaki, maka golongan wanita secara umumnya telah terdorong untuk melakukan perjanjian pranikah. Situasi ini adalah bagi memastikan hak mereka terhadap harta tidak lupus sekiranya berlaku sebarang perkara yang tidak diinginkan setelah berkahwin (Vijender Kumar, 2018: 407).

Adalah diperhatikan sehingga ke hari ini, penggunaan istilah perjanjian perkahwinan lazimnya dikhususkan kepada pengamalan berbentuk perjanjian pranikah. Malah, sorotan terhadap kajian terdahulu turut mendapati bahawa keperluan kepada pengamalan perjanjian pranikah pada hari ini turut berperanan penting dalam mendepani trend perceraian yang tinggi dalam kalangan masyarakat (Pritanshu Shrivastava, 2019: 39). Bagi konteks semasa dalam pengamalan perjanjian pranikah, beberapa negara termasuklah Amerika Syarikat, Kanada serta Australia amnya mengiktiraf kedudukan perjanjian ini (Vijender Kumar, 2018: 407). Meskipun demikian, penerimaan terhadap sesebuah perjanjian pranikah tersebut mestilah memenuhi elemen-elemen kontrak dan perundangan demi menjadikan sesebuah perjanjian pranikah itu adalah sah dan terpakai. Begitu juga halnya di Indonesia, kedudukan perjanjian perkahwinan khususnya yang berbentuk perjanjian pranikah telah memiliki asas dalam perundangan di negara tersebut. Ini adalah sebagaimana dilihat menerusi peruntukan Undang-Undang No. 1 Tahun 1974 tentang Perkahwinan

serta Kitab Undang-Undang Hukum Perdata (Renni Romauli & Sukindar, 2021: 82)

Selanjutnya, khusus dalam pengamalan perjanjian pranikah di England, adalah didapati bahawa kedudukan perjanjian tersebut pada dasarnya tidaklah terpakai secara automatik melainkan ianya berada dalam kuasa budi bicara mahkamah untuk membenarkan perjanjian pranikah yang telah dibuat (Ramalinggam Rajamanickam et al., 2019: 103). Bahkan boleh dikatakan sehingga ke hari ini, masih lagi timbul polemik terhadap keesahan pengamalan perjanjian pranikah tersebut dalam kalangan masyarakat. Keadaan pengamalan di England tersebut didapati lebih kurang sama dengan situasi di Singapura serta perundangan perkahwinan di Mahkamah Sivil di Malaysia berikutan ketiadaan undang-undang yang jelas terhadap kedudukan perjanjian pranikah tersebut (Ramalinggam Rajamanickam et al., 2019: 104-105).

Justeru, asas penentuan kepada kesahihan perjanjian ini adalah tertakluk sepenuhnya di bawah pertimbangan pihak mahkamah itu sendiri. Bersangkutan dengan kandungan terma-terma perjanjian pranikah, maka didapati bahawa skop perjanjian tersebut boleh diaplikasikan secara meluas namun kebiasaannya merangkumi terma-terma terhadap pembahagian harta serta penetapan mengenai hak jagaan terhadap anak-anak (Ramalinggam Rajamanickam et al., 2019: 98). Secara keseluruhannya, tinjauan dalam konteks semasa menunjukkan bahawa pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian adalah tidak hanya terhad kepada pengamalan perjanjian pranikah. Bahkan, masyarakat di era ini turut mengadopsi perjanjian yang dilaksanakan setelah pasangan tersebut berkahwin dan juga dalam keadaan di mana pasangan tersebut sedang berada dalam proses perceraian (Oluwayese Oluwayomi Ikubanni et al., 2023: 221-222).

KONSEP PERJANJIAN PERKAHWINAN DAN PERCERAIAN

Trend semasa terhadap penyelesaian konflik antara pihak-pihak termasuklah dalam konteks pengaplikasiannya di Mahkamah Syariah menunjukkan bahawa mekanisme rundingan damai mahupun sulh telah menjadi alternatif penyelesaian yang semakin diberikan perhatian (Mualimin Mochammad Sahid et al., 2020: 152). Menyingkap lebih lanjut, adalah diperhatikan bahawa pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian turut dapat diklasifikasikan sebagai suatu bentuk rundingan damai antara pihak suami mahupun isteri. Pelaksanaan perjanjian ini secara zahirnya menyentuh mengenai apa-apa perkara bagi kemaslahatan pihak-pihak yang melakukan perjanjian (Fahmi Muhaemin Zaen et al., 2023: 359). Pokok pangkal dalam melaksanakan

sesebuah perjanjian adalah di mana pihak-pihak tersebut mestilah berkapasiti untuk memenuhi sebarang janji yang dibuat. Hal ini sebagaimana disebutkan dalam Al-Qur'an menerusi ayat berikut:

وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

“Dan sempurnakanlah perjanjian (dengan Allah dan dengan manusia), sesungguhnya perjanjian itu akan ditanya.”

(Surah al-Isrā': 34)

Konsep perjanjian secara dasarnya adalah difahami sebagai suatu bentuk persetujuan yang mengikat pihak-pihak serta lazimnya dilaksanakan oleh dua orang ataupun lebih daripada itu. Sesuatu perjanjian atau persetujuan daripada sudut bahasa adalah dipercayai berasal daripada terma Belanda yang disebut sebagai *“overeenkomst”*. (Renni Romauli & Sukindar, 2021: 73). Penelitian berdasarkan kajian-kajian terdahulu menunjukkan bahawa pengamalan perjanjian yang berkaitan dengan hubungan suami isteri adalah dijelaskan sebagai *“prenuptial agreement”* ataupun yang bererti perjanjian pranikah. Seiring perkembangan dan keperluan masyarakat, konteks pengamalan terhadap perjanjian ini juga turut memiliki perkembangan tersendiri di mana masyarakat pada masa kini juga telah mengadopsi perjanjian pasca perkahwinan *“postnuptial agreement”* serta perjanjian perpisahan *“separation agreement”* (Oluwaseye Oluwayomi Ikubanni et al., 2023: 221).

Konsep serta tujuan bagi ketiga-tiga perjanjian ini adalah ditentukan berdasarkan kepada waktu berlakunya perjanjian tersebut. Dalam konteks di Mahkamah Syariah, pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian adalah khusus terpakai dalam konteks perjanjian perpisahan. Perkara ini dapat diperhatikan di mana pihak-pihak yang berada dalam krisis perceraian mahupun telah bercerai mengambil inisiatif bagi melakukan rundingan bagi menyelesaikan isu-isu melibatkan hak dan kepentingan masing-masing menerusi persetujuan secara lisan mahupun bertulis (Linda J. Ravdin, 2018: 245). Dalam perspektif syarak, pelaksanaan sebarang perjanjian yang dilaksanakan oleh pihak suami mahupun isteri dengan tujuan bagi mengatur hak dan tanggungjawab mereka adalah sememangnya boleh dilaksanakan selagi mana tidak bertentangan syarak (Pritanshu Shrivastava, 2019: 39). Penentuan terhadap kesahihan sesebuah Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian pada dasarnya mestilah memenuhi elemen-elemen kontrak di mana pihak-pihak berhak membuat perjanjian secara bebas dan sukarela tanpa pengaruh yang manipulasi pihak lain (Linda J. Ravdin, 2018: 257).

Jika diperhatikan secara mendalam mengenai pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian di sisi syarak, maka dapatlah disimpulkan bahawa konteks perbahasan di sisi fuqaha' mengenai perjanjian ini adalah rata-ratanya menghuraikan mengenai pelaksanaan taklik talak. Maka secara umumnya dapatlah difahami di sini bahawa terdapat dua bentuk perjanjian perkahwinan sebagaimana dikaitkan dalam pengamalan masyarakat Islam, iaitu taklik talak dan juga perjanjian umum yang tidak bertentangan batas syarak (Asman Asman et al., 2021: 21). Daripada sudut bahasa, definisi taklik talak ini adalah bererti melakukan pergantungan daripada sesuatu perkara terhadap sesuatu perkara yang lain (Asman Asman et al., 2021: 20). Manakala daripada sudut istilah, taklik talak dapatlah ditakrifkan sebagai suatu talak yang diungkapkan pihak suami menerusi pergantungan terhadap perkara-perkara yang disandarkan pada masa hadapan (Afiful Huda & Febryani Dyah Ayu Wardana, 2020: 33-34). Dalam hal ini, sandaran terhadap perkara-perkara tersebut dapatlah dikaitkan dengan sesuatu waktu, sifat, syarat, mahupun tempat serta dilafazkan oleh pihak suami sama ada berlaku secara jelas (*sarih*) mahupun sama-samar (*kinayah*).

Dalam konteks pemakaiannya di Mahkamah Syariah, amalan taklik talak ini secara ringkasnya dapat diperhatikan dalam tuntutan pembubaran perkahwinan menerusi taklik atau janji sebagaimana dijelaskan dalam seksyen 50, Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Negeri Selangor (EUUKIS) 2003. Menerusi peruntukan ini, suatu tuntutan perceraian boleh dikemukakan oleh pihak-pihak berdasarkan kepada berlakunya pelanggaran syarat-syarat taklik setelah taklik tersebut dilafazkan dengan sempurna di pihak suami semasa akad nikah Mahamatayuding Samah, 2021: 268). Selanjutnya, penetapan syarat-syarat taklik sebagaimana yang terkandung dalam surat perakuan nikah di negeri-negeri adalah didapati tidak selaras serta turut memiliki implikasi yang berbeza sama ada berlakunya perceraian secara talak raji'i mahupun khuluk (Roziana Mat Amin et al., 2022: 59). Sehubungan itu, jelaslah di sini bahawa konsep Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian sebagaimana dalam konteks semasa memiliki ruang lingkup yang lebih umum serta didapati berbeza dengan perbahasan syarak mengenai taklik talak.

KEDUDUKAN PERJANJIAN PERKAHWINAN DAN PERCERAIAN MENURUT PERUNDANGAN SYARIAH DI MALAYSIA

Pelaksanaan sesebuah perjanjian ataupun kontrak secara dasarnya adalah bertujuan bagi memberikan perlindungan undang-undang kepada pihak-pihak terhadap terma-terma yang telah disepakati bersama (Bella Arwinilita et al., 2021: 7). Dalam konteks ini, mana-mana pihak yang berada dalam krisis

perceraian adalah memiliki kebebasan untuk mengadakan kontrak perjanjian sebagai langkah penyelesaian efisien terhadap sebarang isu-isu mengenai hak-hak apabila berlakunya perceraian (Yousef Aly Wahb, 2021: 123). Oleh yang demikian, kedudukan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian dalam konteks pengamalan menurut perundangan syariah di Malaysia adalah ditelusuri berdasarkan kepada peruntukan undang-undang dan juga arahan amalan berkaitan.

Peruntukan Undang-Undang

Berikutan terdapatnya kekaburan yang wujud dalam perundangan semasa berkenaan punca kuasa Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian, maka rujukan terhadap punca kuasa mengenai pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian ini boleh didapati secara eksplisit mahupun implisit terhadap beberapa punca kuasa yang terpakai di Mahkamah Syariah. Secara umumnya, bidang kuasa mahkamah dalam merekodkan sesebuah perjanjian yang telah dibuat adalah dirujuk dalam beberapa peruntukan menerusi Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah Negeri Selangor (ETMMSS) 2003. Hal ini adalah sejajar dengan peruntukan seksyen 131, ETMMSS (2003) yang memperuntukkan sebagaimana di bawah:

“Pengkakiman atas pengakuan atau persetujuan pihak-pihak, termasuklah sulh, boleh direkodkan oleh Mahkamah pada bila-bila masa”¹

Peruntukan terhadap seksyen tersebut turut berkait rapat dengan peruntukan seksyen 94, ETMMSS (2003) yang menjelaskan bahawa mahkamah boleh pada bila-bila masa merekodkan perjanjian yang dibuat oleh pihak-pihak. Meskipun demikian, sebarang perjanjian yang telah direkodkan sebagai perintah adalah tidak boleh difailkan semula dalam kausa tindakan yang sama. Ini dijelaskan lanjut sebagaimana berikut:

“Jika dengan persetujuan pihak-pihak sesuatu tindakan telah diselesaikan, Mahkamah boleh pada bila-bila masa dengan persetujuan pihak-pihak itu merekodkan hakikat penyelesaian itu dengan terma-termanya, dan rekod penyelesaian itu hendaklah menjadi pembelaan dengan cara res judicata dalam tindakan

¹ Seksyen 131, Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah Negeri Selangor (ETMMSS) 2003.

kemudiannya bagi kausa tindakan yang sama, atau bagi kausa tindakan yang pada matanya adalah sama.”²

Sebagai tambahannya, peruntukan seksyen 99, ETMMSS (2003) mengenai sulh pula telah memperuntukkan sebagaimana berikut:

“Pihak-pihak dalam apa-apa prosiding boleh, pada mana-mana peringkat prosiding itu, mengadakan sulh bagi menyelesaikan pertikaian mereka mengikut apa-apa kaedah sebagaimana yang ditetapkan atau, jika tiada kaedah sedemikian, mengikut Hukum Syarak.”³

Menerusi rujukan terhadap peruntukan Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Negeri Selangor (EUUKIS) 2003, adalah didapati bahawa pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian ini seringkali dikaitkan dengan peruntukan undang-undang mengenai taklik talak. Hal yang demikian berikutan konteks taklik talak sebagaimana yang terpakai di Mahkamah Syariah turut menyentuh berkaitan elemen perjanjian antara suami isteri. Seksyen 2(1), EUUKIS (2003) memperuntukkan sebagaimana berikut :

“Ta’liq” ertinya lafaz perjanjian yang dibuat oleh suami selepas akad nikah mengikut Hukum Syarak dan peruntukan Enakmen ini”⁴

Selain itu, EUUKIS (2003) turut memperuntukkan mengenai pembubaran perkahwinan yang didasarkan kepada sesebuah taklik ataupun janji. Dalam hal ini, seksyen 50(1), EUUKIS (2003) telah menyatakan sebagaimana berikut:

“Seseorang perempuan yang bersuami boleh, jika berhak mendapat perceraian menurut syarat-syarat surat perakuan ta’liq yang dibuat selepas berkahwin, memohon kepada Mahkamah untuk menetapkan bahawa perceraian yang demikian telah berlaku.”⁵

Dalam konteks yang lebih universal, kedudukan sesebuah Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian dapatlah dijelaskan menerusi peruntukan umum mengenai bidang kuasa di peringkat Mahkamah Rendah Syariah dan juga

² Seksyen 94, Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah Negeri Selangor (ETMMSS) 2003.

³ Seksyen 99, Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah Negeri Selangor (ETMMSS) 2003.

⁴ Seksyen 2(1), Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Negeri Selangor (EUUKIS) 2003.

⁵ Seksyen 50(1), Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Negeri Selangor (EUUKIS) 2003.

Mahkamah Tinggi Syariah. Hal ini sebagaimana dirujuk menerusi seksyen 61 dan seksyen 62, Enakmen Pentadbiran Agama Islam Negeri Selangor (EPAINS) 2003. Menerusi seksyen 61, EPAINS (2003) bidang kuasa mal Mahkamah Tinggi Syariah diperuntukkan sebagaimana berikut:

“Bidang kuasa Mahkamah Tinggi Syariah

“...dalam bidang kuasa malnya, mendengar dan memutuskan semua tindakan dan prosiding jika semua pihak dalam tindakan atau prosiding itu adalah orang Islam dan tindakan atau prosiding itu adalah berhubungan dengan—

(i) pertunangan, perkahwinan, ruju’, perceraian, pembubaran perkahwinan (fasakh), nusyuz, atau pemisahan kehakiman (faraq) atau apa-apa perkara yang berkaitan dengan perhubungan antara suami isteri;

(ii) apa-apa pelupusan atau tuntutan harta yang berbangkit daripada mana-mana perkara yang dinyatakan dalam subperenggan (i)...”⁶

Manakala seksyen 62, EPAINS (2003) pula menjelaskan mengenai bidangkuasa Mahkamah Rendah Syariah sebagaimana yang berikut:

“Bidang kuasa Mahkamah Rendah Syariah

(b) dalam bidang kuasa malnya, mendengar dan memutuskan semua tindakan dan prosiding yang Mahkamah Tinggi Syariah diberi kuasa untuk mendengar dan memutuskannya, jika amaun atau nilai hal perkara yang dipertikaikan itu tidak melebihi seratus ribu ringgit atau tidak dapat dianggarkan dengan wang (tidak termasuk tuntutan hadhanah atau harta sepencarian).⁷

Peruntukan Arahan Amalan

Selain daripada rujukan yang dibuat terhadap peruntukan undang-undang yang terpakai di Mahkamah Syariah, kedudukan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian ini juga boleh disoroti menerusi pemakaian Arahan Amalan berkaitan yang dikeluarkan Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM). Dalam hal ini, adalah didapati bahawa arahan amalan terawal yang menyentuh berkenaan pengamalan perjanjian ini boleh ditelusuri menerusi pemakaian

⁶ Seksyen 61, Enakmen Pentadbiran Agama Islam Negeri Selangor (EPAINS) 2003.

⁷ Seksyen 62, Enakmen Pentadbiran Agama Islam Negeri Selangor (EPAINS) 2003.

Arahan Amalan No. 11 Tahun 2005 mengenai bidang kuasa Mahkamah Rendah Syariah merekodkan sulh dan persetujuan bersama. Peruntukan Arahan Amalan No. 11 Tahun 2005 menjelaskan sebagaimana berikut:

*“Bahawa Mahkamah Rendah Syariah hendaklah merekodkan apa-apa terma Persetujuan Bersama dan/atau Sulh tetapi tidak boleh mengendorskan dalam kes-kes yang mana bidangnya adalah termasuk di dalam bidangkuasa Mahkamah Tinggi Syariah.”*⁸

Selain itu, penelitian terhadap arahan amalan yang berkaitan turut menjelaskan mengenai larangan kepada pihak-pihak untuk menggugurkan hak-hak yang belum disabitkan melalui talak. Perkara ini dijelaskan menerusi Arahan Amalan No. 15 Tahun 2005, mengenai menggugurkan nafkah 'iddah, mut'ah, nafkah anak dan hadhanah dalam perjanjian persetujuan. Arahan amalan ini menjelaskan sebagaimana berikut:

*“Bahawa perjanjian-perjanjian persetujuan bersama atau perjanjian semasa Majlis Sulh tidak boleh menggugurkan hak-hak isteri yang belum disabitkan melalui talaq iaitu nafkah iddah dan mut'ah, dan hak anak iaitu hadhanah dan nafkah anak.”*⁹

Selanjutnya, terdapat juga isu mengenai kesan sesuatu perjanjian yang dibuat secara persetujuan. Implikasi terhadap perjanjian ini amnya tidak boleh ditarik balik mahupun dirayu oleh pihak-pihak setelah perjanjian itu diendorskan sebagai perintah mahkamah. Arahan Amalan No. 5 Tahun 2006 mengenai kesan perjanjian persetujuan sulh telah memperuntukkan sebagaimana berikut:

*“Bahawa kesan perjanjian persetujuan Sulh yang menepati kehendak Hukum Syarak yang telah direkodkan dan disahkan oleh Mahkamah tidak boleh ditarik balik dan tidak boleh dirayu oleh pihak-pihak yang terlibat dengan perjanjian persetujuan tersebut.”*¹⁰

Manakala bagi memastikan pengendorsan terma-terma perjanjian ke dalam penghakiman persetujuan dapat dilakukan, maka Arahan Amalan No. 6 Tahun

⁸ Arahan Amalan No. 11 Tahun 2005, Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM).

⁹ Arahan Amalan No. 15 Tahun 2005, Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM).

¹⁰ Arahan Amalan No. 5 Tahun 2006, Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM).

2008, mengenai kehadiran pihak-pihak di hadapan hakim semasa perintah persetujuan dibuat telah dirujuk:

“Bahawa mana-mana pihak yang telah mencapai apa-apa pengakuan atau persetujuan bagi menyelesaikan kes mereka, hendaklah hadir ke hadapan Mahkamah semasa perintah persetujuan tersebut direkod dan disahkan oleh Mahkamah.”

Akhir sekali, konteks pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian ini juga pada dasarnya boleh dilaksanakan oleh pihak-pihak menerusi penglibatan pihak peguam mahupun secara persendirian. Sehubungan itu, rujukan terhadap Arahan Amalan No. 2 Tahun 2012 mengenai Perjanjian Penyelesaian/Persetujuan yang dibuat oleh peguam syarie atau Pihak-pihak menjelaskan sebagaimana berikut:

“Bahawa bagi kes-kes yang disertakan Perjanjian Penyelesaian/Persetujuan yang dibuat oleh Peguam Syarie atau pihak-pihak tidak perlu dirujuk ke Majlis Sulh pada peringkat Pendaftaran.”¹¹

SOROTAN PEMBUBARAN PERKAHWINAN DI MAHKAMAH SYARIAH

Berdasarkan kepada statistik pendaftaran kes-kes pembubaran perkahwinan yang difailkan di Mahkamah Syariah Negeri Selangor khususnya bagi tahun 2020 dan juga 2021, secara keseluruhannya didapati bahawa kadar kes-kes pembubaran tersebut masih lagi menunjukkan jumlah yang ketara. Berdasarkan statistik yang dikeluarkan oleh Jabatan Kehakiman Syariah Negeri Selangor (JAKESS), jumlah kes pembubaran perkahwinan yang telah didaftarkan bagi tahun 2020 adalah sebanyak 10,397 kes. Manakala data pendaftaran kes yang dikeluarkan pada tahun 2021 pula menunjukkan bahawa berlakunya sedikit penurunan terhadap jumlah keseluruhan berbanding tahun sebelumnya dengan rekod sebanyak 8,775 kes. Dalam hal ini, statistik tersebut adalah meliputi beberapa kes-kes pembubaran perkahwinan yang terpilih merangkumi kes tuntutan fasakh, kes tuntutan pengesahan lafaz cerai, kes tuntutan perceraian, kes tuntutan khuluk/tebus talaq serta kes tuntutan pengesahan cerai taklik. Manakala semakan terhadap statistik kes pembubaran perkahwinan di Mahkamah Syariah Negeri Selangor tersebut turut menunjukkan bahawa kes tuntutan perceraian (055) mencatatkan kadar kes pendaftaran tertinggi sepanjang tahun berbanding kes-kes pembubaran yang lain. Perkara ini dijelaskan lanjut sebagaimana dalam jadual di bawah:

¹¹ Arahan Amalan No. 2 Tahun 2012, Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM).

Jadual 1: Statistik Tuntutan Perceraian (055) di Mahkamah Syariah Negeri Selangor

Tahun	Daftar	Selesai	Peratus Selesai (%)
2020	5892	3500	59.4%
2021	5130	3376	65.8%
Keseluruhan	11,112	6876	61.8%

Sumber: Jabatan Kehakiman Syariah Selangor (JAKESS)

Menerusi penelitian terhadap statistik kes tuntutan perceraian (055) di mahkamah, adalah diperhatikan bahawa meskipun kes ini mencatatkan jumlah kes pendaftaran yang tinggi, namun demikian kadar kes selesai juga amnya menunjukkan jumlah yang positif dan memberansangkan. Bertitik tolak daripada itu, kes tuntutan perceraian (055) telah dipilih sebagai skop utama dalam kajian ini bagi meneliti lebih lanjut berkenaan pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian sebagaimana yang terpakai di Mahkamah Syariah. Hal ini juga adalah disebabkan kerana pengendorsan sebarang terma-terma Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian oleh pihak-pihak di Mahkamah Syariah lazimnya adalah berlaku dalam kes-kes tuntutan perceraian tersebut.

ANALISIS JENIS PERJANJIAN PERKAHWINAN DAN PERCERAIAN YANG DILAKSANAKAN DALAM KES TUNTUTAN PERCERAIAN

Berdasarkan kepada penelitian terhadap pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian di Mahkamah Syariah di negeri Selangor, adalah didapati bahawa pihak-pihak melaksanakan perjanjian semasa dalam tempoh perceraian bagi menyelesaikan krisis perhubungan antara mereka daripada berlarutan. Ini adalah didapati menerusi semakan terhadap kes-kes yang dibuat di mana kebanyakan kes-kes pembubaran yang memiliki Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian adalah difailkan menerusi kes tuntutan perceraian (kod kes 055). Dapatan kajian juga menunjukkan bahawa keterbukaan pihak-pihak untuk melakukan perjanjian ini adalah berikutan kerana wujudnya kesedaran bagi mengurangkan proses litigasi di mahkamah yang lazimnya melibatkan prosiding yang panjang. Secara dasarnya, pengamalan perjanjian yang dilakukan oleh pihak-pihak ketika dalam proses perceraian ini adalah termasuk dalam konsep Perjanjian Perpisahan. Menerusi perjanjian seperti ini, pihak-pihak dapat mendokumentasikan sebarang terma-terma yang dipersetujui secara sukarela serta rundingan boleh dilakukan dengan penglibatan pihak ketiga yang kompeten seperti mediator mahupun peguam (Nguyen Thibao Anh & Nguyen Thu Huong, 2023: 306)

Dalam kes *ZAR lwn AS* (kes mal no: 10021-055-0382-2020), kes ini amnya ingin menjelaskan mengenai pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian semasa dalam proses perceraian antara pihak-pihak. Berdasarkan kepada fakta kes, ikatan perkahwinan antara pihak Plaintiff dan Defendan hanya mampu bertahan selama 23 tahun sebelum pihak Plaintiff nekad memfailkan tuntutan perceraian pada tahun 2020. Kes tuntutan perceraian ini adalah dikategorikan sebagai kes perceraian secara *fast track* serta pihak-pihak sebelumnya telah menandatangani sebuah perjanjian menerusi terma-terma yang telah dipersetujui secara sukarela. Menerusi penelitian terhadap dokumen perjanjian yang difailkan bersama dalam tuntutan perceraian ini, adalah didapati bahawa pembentukan dokumen perjanjian ini telah dinamakan sebagai “Perjanjian Persetujuan”. Dalam hal ini, pembentukan dokumen perjanjian ini didapati tidaklah dilengkapi dengan tarikh perjanjian serta tandatangan saksi-saksi. Meskipun demikian, mahkamah tetap mempertimbangkan perjanjian yang telah dibuat tersebut setelah memastikan pihak-pihak membuat perakuan serta bersetuju dengan setiap terma-terma yang dinyatakan dalam perjanjian.

Selanjutnya dalam kes *JA lwn AMK* (kes mal no: 10008-055-0219-2020), kes ini merupakan kes tuntutan perceraian yang difailkan menerusi seksyen 47, Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Negeri Selangor (EUUKIS) 2003. Meskipun di peringkat awal kes ini difailkan menerusi seksyen 47, namun demikian di peringkat penghakiman kes, kes ini telah diputuskan menerusi timbangtara oleh hakam sebagaimana dirujuk dalam seksyen 48, EUUKIS. Penelitian terhadap fakta dalam kes ini menunjukkan bahawa pihak Plaintiff yang merupakan bekas isteri kepada Defendan telah memfailkan tuntutan perceraian pada sekitar Februari 2020 atas alasan bahawa sering berlakunya salah faham antara kedua-dua mereka. Semasa tuntutan perceraian tersebut dibuat, adalah didapati bahawa tiada sebarang perjanjian dimasukkan bersama semasa pendaftaran kes. Perjalanan kes ini berlanjung sehingga ke peringkat hakam di mana satu laporan tahkim telah dikeluarkan yang antara lain merumuskan bahawa terdapatnya shiqaq dalam perhubungan antara pihak Plaintiff dan Defendan serta hubungan tersebut tidak lagi dapat diselamatkan. Bagi meleraikan krisis yang timbul antara pihak-pihak daripada berlanjutan, maka pada 2 Mac 2021, pihak Defendan menerusi peguamnya telah memfailkan sebuah dokumen perjanjian ke mahkamah yang dinamakan sebagai “Perjanjian Persetujuan”. Manakala di peringkat keputusan kes, mahkamah telah mengendorskan terma-terma perjanjian yang telah dibuat pihak-pihak antaranya termasuklah mengenai pengguguran nafkah iddah, muta’ah serta nafkah tertunggak terhadap defendan.

Sebagai rumusan kepada dapatan kajian berkaitan jenis Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian dalam kes tuntutan perceraian, maka dapatlah

dijelaskan bahawa pengamalan perjanjian ini di Mahkamah Syariah adalah dilaksanakan selepas daripada berlakunya perkahwinan. Malah dalam konteks pengamalannya secara lebih spesifik, Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian di Mahkamah ini juga adalah berlaku ketikamana pihak-pihak dalam proses memfailkan perceraian ataupun dalam pengistilahan moden disebut sebagai Perjanjian Perpisahan “*Separation Agreement*”. Jenis perjanjian ini adalah merupakan kebalikan daripada amalan perjanjian perkahwinan yang biasanya difahami umum iaitu berbentuk perjanjian pranikah atau lazimnya lebih dikenali sebagai “*prenuptial agreement*”. Selain itu, dapatan kajian juga menunjukkan bahawa praktis Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian di Mahkamah Syariah hakikatnya memiliki fungsi yang berbeza dengan sebuah lagi perjanjian berkaitan iaitu perjanjian pasca-perkahwinan ataupun “*postnuptial agreement*”.

Dalam hal ini, dapatlah dijelaskan bahawa pada dasarnya kesemua perjanjian tersebut adalah berkait rapat dengan situasi perkahwinan dan juga perceraian. Namun begitu, konteks pengamalan bagi ketiga-tiga jenis perjanjian ini adalah memiliki tujuan serta masa pelaksanaan tertentu yang membezakan antara satu sama lain. Hal demikian kerana perjanjian pranikah mahupun perjanjian pasca perkahwinan lebih bersifat kepada suatu bentuk perancangan kehartaan bagi pasangan terhadap kemungkinan berlakunya sebarang risiko yang tidak diingini pada masa hadapan (Linda J. Ravdin, 2018: 246). Manakala bagi pelaksanaan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian di Mahkamah Syariah, ia pada amnya adalah merujuk kepada fungsi perjanjian pemisahan yang bertindak bagi menawarkan penyelesaian secara tuntas dalam kalangan pihak-pihak semasa berada dalam krisis perceraian (Nguyen Thibao Anh & Nguyen Thu Huong, 2023: 306). Perjanjian yang dilaksanakan dalam hal ini turut berfungsi bagi mempermudah urusan tuntutan terhadap hak-hak selepas perceraian menerusi pembentukan perjanjian secara sukarela antara pihak-pihak.

ANALISIS TERMA-TERMA DALAM PERJANJIAN PERKAHWINAN DAN PERCERAIAN

Berdasarkan kepada penelitian terhadap terma-terma Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian dalam pengamalan di Mahkamah Syariah, adalah didapati bahawa ruang lingkup penetapan terma-terma perjanjian ini amnya bersifat terbuka dan dinamik. Maka dapatlah difahami di sini bahawa sebarang penetapan terma perjanjian yang dilaksanakan pihak-pihak adalah dibenarkan selagi mana skop kandungannya didapati tidak melanggar sebarang batas syarak. Manakala hasil analisis terhadap terma-terma dalam pengamalan

perjanjian ini menunjukkan bahawa terdapat empat aspek asas yang dapat dirumuskan berkaitan dengan hal ini. Aspek-aspek tersebut adalah meliputi terma-terma mengenai hak selepas perceraian, terma-terma mengenai pengguguran hak, terma berkenaan hak pihak-pihak secara umum serta pengendorsan terma-terma yang terpakai di peringkat mahkamah bawahan.

Dalam kes *AHK lwn SR* (kes mal no: 10002-055-0181-2021), kes ini amnya diteliti bagi menjelaskan mengenai terma-terma dalam Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian yang menyentuh mengenai penetapan hak-hak selepas perceraian. Berdasarkan kepada fakta kes, tuntutan perceraian oleh pihak Plaintiff selaku suami adalah dilakukan dengan persetujuan bersama di pihak Defendan untuk berpisah. Kedua-dua pihak adalah diwakili oleh peguam syarie masing-masing semasa kes dibicarakan. Semasa pemfailan kes dibuat, pihak peguam syarie Plaintiff telah memfailkan dokumen wakalah, saman dan tuntutan perceraian berserta dengan notis perakuan segera yang menyatakan permohonan Plaintiff untuk memohon agar kes disegerakan di mahkamah berikutan pihak Plaintiff dan Defendan telah mencapai kata sepakat untuk bercerai. Pihak Plaintiff juga menerusi notis perakuan segera tersebut juga menyatakan bahawa kedua-dua Plaintiff dan Defendan telah memuktamadkan sebuah perjanjian yang dinamakan sebagai “Perjanjian Penyelesaian”.

Berdasarkan kepada perjanjian yang telah dimeterai antara pihak-pihak serta disaksikan oleh peguam syarie masing-masing, maka mahkamah telah merekodkan kesemua terma persetujuan bersama sebagaimana dinyatakan dalam perjanjian tersebut. Penetapan terma-terma yang dinyatakan dalam perjanjian tersebut adalah berfokus kepada skop terma mengenai hak selepas berlakunya perceraian. Di peringkat keputusan kes, mahkamah telah merekodkan terma-terma sebagaimana yang telah dinyatakan dalam perjanjian di mana pihak Plaintiff perlu membayar muta’ah sebanyak RM200,000.00 kepada Defendan secara ansuran sehingga selesai bayaran jumlah tersebut. Selain itu, pihak Plaintiff juga adalah dikehendaki membayar nafkah iddah sebanyak RM1,000.00 sebulan selama tempoh iddah kepada pihak Plaintiff. Manakala terma perjanjian mengenai nafkah seorang anak pula telah menetapkan bahawa Plaintiff dikehendaki membayar sebanyak RM500.00 sebulan sehingga anak tersebut mencapai umur 21 tahun.

Seterusnya, berdasarkan kepada kes *MSAMA lwn ASK* (kes mal no: 10019-055-0380-2021), kes ini amnya diteliti bagi menjelaskan mengenai terma-terma dalam perjanjian yang menyentuh berkenaan isu pengguguran hak selepas perceraian di pihak isteri. Berdasarkan kepada fakta kes, pihak-pihak didapati telah berkahwin pada 23 November 2019 serta kemudiannya membuat keputusan untuk bercerai secara persetujuan bersama pada tahun

2021. Kes ini telah dikategorikan sebagai kes perceraian secara *fast track* serta pihak-pihak hadir dalam perbicaraan tanpa diwakili oleh peguam. Menerusi semakan terhadap kertas-kertas kausa serta dokumen-dokumen yang dilampirkan, adalah didapati bahawa tiada sebarang dokumen perjanjian yang telah dilampirkan dalam fail kes ini. Meskipun demikian, penelitian terhadap perintah mahkamah telah menunjukkan bahawa mahkamah membenarkan tuntutan perceraian antara pihak-pihak serta merekodkan terma-terma persetujuan antara Plaintif dan Defendan berdasarkan kepada persetujuan secara lisan. Dalam kes ini, Defendan selaku isteri telah bersetuju di hadapan mahkamah untuk menggugurkan kesemua haknya selepas perceraian melainkan mengenai hak terhadap nafkah iddah dan muta'ah. Oleh yang demikian, di peringkat keputusan kes, mahkamah telah merekodkan mengenai pengguguran hak-hak tersebut.

Manakala menerusi kes *RBMJ lwn ARAM* (kes mal no: 10003-055-0287-2021), kes ini amnya diteliti bagi menjelaskan mengenai penetapan terma-terma dalam Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian yang turut memuatkan terma-terma umum selain daripada ruang lingkup terhadap hak selepas perceraian. Berdasarkan kepada fakta kes, pihak Plaintif selaku isteri telah memfailkan tuntutan perceraian pada 12 Oktober 2021 atas alasan bahawa tiada persefahaman serta kedua-dua mereka telah bersetuju untuk bercerai. Semasa tuntutan perceraian ini dibuat, pihak Plaintif mahupun Defendan tidak diwakili oleh mana-mana peguam. Meskipun demikian, penelitian terhadap laporan fail kes mendapati bahawa sebuah dokumen perjanjian yang dinamakan “Perjanjian Persetujuan” telah dilampirkan bersama dengan tuntutan kes tersebut. Dokumen perjanjian ini amnya telah ditandatangani antara kedua-dua pihak tanpa ditandatangani oleh mana-mana saksi.

Berdasarkan kepada perjanjian tersebut, pihak-pihak telah menyatakan persetujuan secara bertulis mengenai beberapa terma yang dipersetujui secara sukarela. Hal ini termasuklah mengenai terma yang bersifat umum dan bukan hanya terhad kepada terma berkenaan hak-hak selepas perceraian. Oleh yang demikian, mahkamah semasa memutuskan kes ini telah merekodkan terma yang bersifat umum sebagaimana dipersetujui oleh pihak-pihak. Bagi konteks ini, pihak Plaintif selaku Isteri telah diarahkan untuk memulangkan semula pemberian pihak Defendan terhadap sebentuk cincin emas dan juga seutas rantai. Dalam masa yang sama, mahkamah juga turut merekodkan mengenai terma bahawa pihak Defendan dikehendaki memulangkan semula barang-barang milik Plaintif yang terdiri daripada barangan kemas, pakaian, alat solek, buku-buku serta sepasang kasut.

Seterusnya, analisis yang telah dijalankan terhadap terma-terma kes Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian ini turut menemukan dapatan signifikan mengenai isu pengendorsan terma-terma yang berada di bawah bidang kuasa Mahkamah Rendah Syariah. Secara ringkasnya, berikutan kes-kes perjanjian yang dikaji ini adalah melibatkan kes tuntutan perceraian (kod kes 055) di bawah bidang kuasa mahkamah rendah, maka implikasi terhadap pengendorsan perjanjian tersebut amnya hanya dapat dilakukan terhadap terma-terma yang terpakai di mahkamah rendah sahaja. Perkara ini adalah selaras dengan bidang kuasa Mahkamah Rendah Syariah berkenaan pembubaran perkahwinan sebagaimana yang telah dijelaskan dalam seksyen 62(1), Enakmen Pentadbiran Agama Islam Negeri Selangor (EPAINS) 2003. Berdasarkan kepada kes *SHH lwn HHA* (kes mal no: 10023-055-0056-2020), kes ini amnya diteliti bagi menjelaskan mengenai isu pemakaian terma-terma perjanjian sebagaimana yang tertakluk di bawah bidang kuasa Mahkamah Rendah Syariah di negeri Selangor. Berdasarkan kepada fakta kes, kes ini telah difailkan oleh Plaintiff selaku isteri kepada Defendan pada 20 Januari 2020.

Dalam tempoh perkahwinan, pihak-pihak telah dikurniakan sebanyak tiga orang cahaya mata serta tuntutan perceraian dibuat atas alasan bahawa pihak Defendan telah culas dalam menunaikan nafkah zahir dan batin. Bagi mempermudah urusan terhadap penyelesaian sebarang tuntutan di masa hadapan, maka Pihak Plaintiff dan Defendan telah menandatangani satu perjanjian bertarikh 8 Mac 2020 yang dinamakan sebagai “Perjanjian Perceraian”. Berdasarkan kepada terma-terma dalam perjanjian tersebut, adalah didapati bahawa mahkamah tidak merekodkan kesemua terma yang dinyatakan dalam perjanjian berikutan terma tersebut amnya telah melangkaui bidang kuasa mahkamah rendah. Mahkamah dalam hal ini didapati telah mengenyepikan terma terhadap harta sepencarian untuk direkodkan ke dalam penghakiman persetujuan. Ini adalah berikutan secara prinsipnya, peruntukan mengenai harta sepencarian adalah terletak di bawah bidang kuasa Mahkamah Tinggi Syariah. Oleh yang demikian, mahkamah dalam kes ini hanya merekodkan persetujuan pihak-pihak berdasarkan kepada terma yang tertakluk di bawah bidang kuasa mahkamah rendah iaitu mengenai pengguguran hak terhadap nafkah iddah dan juga muta’ah.

Sebagai rumusan kepada dapatan yang diperoleh berkaitan terma-terma dalam Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian, maka secara asasnya penetapan terma-terma tersebut adalah berpaksikan kepada skop mengenai hak pihak-pihak selepas daripada berlakunya perceraian. Namun demikian ruang lingkup terma ini umumnya adalah bersifat terbuka serta diaplikasikan berteraskan kepada prinsip konsensus menerusi kesepakatan yang dicapai oleh pihak-pihak (Renni Romauli & Sukindar, 2021: 75).

ANALISIS PENGHAKIMAN KES BERDASARKAN PERSETUJUAN LISAN DAN PERJANJIAN BERTULIS

Berdasarkan kepada penelitian terhadap penghakiman kes-kes tuntutan perceraian yang memiliki perjanjian, maka dapatan menunjukkan bahawa punca kuasa mahkamah dalam mengendalikan kes-kes ini pada dasarnya tertakluk kepada seksyen 131 ETMMSS (2003). Dalam konteks ini, Mahkamah Syariah boleh merekodkan mana-mana Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian yang diaplikasikan tersebut sebagai penghakiman persetujuan. Perkara ini adalah berlaku setelah mahkamah berpuas hati bahawa terma-terma yang dinyatakan dalam perjanjian tersebut adalah boleh berkuat kuasa serta dapat dilaksanakan oleh pihak-pihak. Di samping itu, pertimbangan mahkamah untuk mengendorskan terma-terma perjanjian ke dalam perintah adalah turut dilihat dalam konteks pengakuan serta kehadiran pihak-pihak semasa perbicaraan berjalan. Perkara ini adalah selari dengan peruntukan Arahan Amalan No. 6 Tahun 2008 oleh JKSM yang telah menetapkan bahawa kehadiran pihak-pihak yang telah melakukan persetujuan bagi menyelesaikan sesebuah kes adalah diwajibkan. Dalam konteks ini, kehadiran pihak-pihak tersebut menjadi asas utama kepada mahkamah bagi mengesahkan dan merekodkan sebarang terma Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian.

Dalam kes *NS lwn MAMA* (kes mal no: 10008-055-0299-2021), kes ini pada dasarnya ingin menjelaskan mengenai pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian yang dilaksanakan secara lisan berdasarkan kepada persetujuan pihak-pihak. Berdasarkan kepada penelitian terhadap fakta kes, kes ini adalah merupakan kes tuntutan perceraian yang difailkan oleh Plaintiff atas alasan bahawa pihak Defendan telah mengabaikan tanggungjawabnya untuk memberi nafkah. Semasa sesi bicara dan keputusan kes, kedua-dua Plaintiff dan Defendan telah hadir bersendirian tanpa diwakili oleh mana-mana peguam. Di peringkat keputusan kes, mahkamah telah mensabitkan jatuh talak kali kedua secara raj'ie serta pihak Plaintiff dikehendaki menjalani tempoh iddah sebanyak tiga kali suci. Selain itu, atas persetujuan kedua-dua pihak secara lisan di hadapan hakim, maka mahkamah telah merekodkan bahawa pihak Plaintiff telah melepaskan kesemua hak selepas perceraian sebagaimana yang tertakluk di bawah bidang kuasa Mahkamah Rendah Syariah. Kes ini secara umumnya menjelaskan bahawa konteks pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian di Mahkamah Syariah adalah turut menerima pakai persetujuan secara lisan serta tidak hanya terhad kepada bentuk perjanjian secara bertulis sahaja. Di samping itu, berdasarkan dapatan temu bual bersama informan serta kajian fail kes berkaitan menunjukkan bahawa terdapat keadaan di mana wujud inisiatif di pihak mahkamah itu sendiri untuk melakukan rundingan persetujuan

terhadap pihak-pihak. Meskipun demikian, pengamalan ini bukanlah menjadi suatu amalan lazim yang terpakai di mahkamah.

Seterusnya menerusi kes *NK lwn AEA* (kes mal no: 10019-055-0513-2020), kes ini pada dasarnya ingin menjelaskan berkenaan pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian yang dilaksanakan secara bertulis atas kerelaan pihak-pihak. Menerusi penelitian terhadap fakta kes, perkahwinan antara pihak Plaintif dan Defendan telah didaftarkan pada 22 Mac 2019 serta di sepanjang tempoh perkahwinan tersebut, pihak-pihak tidak dikurniakan sebarang cahaya mata. Tuntutan perceraian yang telah difailkan oleh pihak Plaintif selaku isteri kepada Defendan adalah dilakukan atas alas bahawa terdapat *syiqaq* berpanjangan antara pihak-pihak serta pihak Defendan telah berlaku tidak adil terhadap Plaintif dalam perkahwinan poligami mereka. Dalam kes ini, kedua-dua pihak Plaintif dan Defendan ada diwakili oleh peguam masing-masing serta didapati di peringkat pertengahan kes, satu dokumen perjanjian yang dinamakan sebagai “Perjanjian Persetujuan” telah difailkan ke mahkamah pada 28 April 2021. Berdasarkan kepada perjanjian yang difailkan tersebut, beberapa terma yang telah dinyatakan secara bertulis serta telah dipersetujui dan ditandatangani oleh kedua-dua pihak. Terma-terma tersebut meliputi persetujuan antara kedua-dua pihak untuk bercerai secara baik berdasarkan kepada seksyen 47, EUUKIS (2003), pengguguran terhadap beberapa hak termasuklah mengenai hak terhadap nafkah iddah, muta’ah, hutang serta nafkah tertunggak.

Sebagai rumusan kepada dapatan yang diperoleh berkaitan penghakiman kes dalam pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian ini, dapatlah disimpulkan bahawa terdapat dua bentuk persetujuan atau perjanjian yang terpakai di Mahkamah Syariah. Bentuk-bentuk tersebut adalah sama ada persetujuan secara lisan mahupun berbentuk perjanjian oleh pihak-pihak secara bertulis. Meskipun demikian, tanpa mengkesampingkan sepenuhnya terhadap pengamalan perjanjian secara lisan dan bertulis ini, namun aspek yang menjadi prioriti di mahkamah dalam mengiktiraf sesebuah perjanjian amnya mestilah menerusi pengendorsan terma-terma tersebut sebagai sebuah perintah di mahkamah.

KESIMPULAN

Secara keseluruhannya, adalah didapati bahawa terdapat ketidakselarasan terhadap penamaan perjanjian ini sebagaimana yang diaplikasikan dalam praktis di Mahkamah Syariah. Dalam hal ini, tindakan pihak-pihak yang melaksanakan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian amnya adalah bagi

mempermudahkan tuntutan kes di mahkamah di samping mengurangkan proses litigasi yang lazimnya memerlukan komitmen masa dan kewangan pihak-pihak (Mohamad Hafifi Hassim et al., 2019: 4). Fungsi perjanjian ini dilaksanakan juga memiliki kapasiti untuk menjelaskan lagi mengenai penentuan hak-hak antara pasangan yang dapat disesuaikan berdasarkan kepada keadaan serta keperluan masing-masing (Faisal Mokoagow et al., 2021: 105).

Penelitian yang telah dijalankan terhadap kes-kes tuntutan perceraian di Mahkamah Syariah sekitar negeri Selangor menunjukkan bahawa mahkamah amnya berbidang kuasa dalam mempertimbangkan serta mengendors terma-terma perjanjian ke dalam penghakiman persetujuan. Dalam hal ini, data kajian menerusi laporan kes-kes tuntutan perceraian yang memiliki perjanjian serta temu bual bersama informan kajian telah dirumus serta dianalisis berdasarkan kepada tema-tema tertentu. Tema-tema tersebut adalah merangkumi analisis terhadap jenis perjanjian, analisis terhadap terma-terma yang dimasukkan dalam perjanjian serta analisis terhadap penghakiman kes berdasarkan persetujuan lisan dan perjanjian bertulis. Dapatan tersebut amnya mengukuhkan lagi kenyataan bahawa pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian sememangnya wujud dalam praktis di Mahkamah Syariah sebagaimana terdapat dalam laporan kes-kes yang difailkan.

Namun demikian, kedudukan sesebuah Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian yang diamalkan di Mahkamah Syariah akan hanya dapat ditentukan sekiranya terma-terma yang dipersetujui pihak-pihak tersebut adalah direkodkan oleh mahkamah. Keadaan ini menunjukkan bahawa pengamalan Perjanjian Perkahwinan dan Perceraian ini masih terdapat sisi-sisi kelemahannya berikutan ketiadaan kaedah dan peruntukan yang jelas dalam menentukan kesahihan perjanjian tersebut. Oleh yang demikian, penilaian menyeluruh terhadap pengamalan perjanjian ini wajar diberikan tumpuan memandangkan perjanjian ini hakikatnya telah sedia ada dipraktiskan di Mahkamah Syariah. Ini penting terutamanya bagi memastikan sebarang perjanjian yang dibuat adalah bertepatan dengan panduan syarak dan undang-undang.

RUJUKAN

- Afiful Huda & Febryani Dyah Ayu Wardana (2020). "Ta'liq Talak Perspektif Imam Syafi'i dan Imam Ibn Hazm," *Usratuna: Jurnal Hukum Keluarga Islam*, vol. 4, no. 1, 25-45.
- Asman Asman et al. (2021). "Existence of Marriage Agreements in Islam Development Studies in the Community of Malay Border Indonesia-Malaysia," *Jurnal Ilmiah Al-Syir'ah*, vol. 19, no. 1, 16-29.

- Bella Arwinilita et al. (2021). "Separation Agreement Asset for Indonesian Citizens Married Abroad," *Jurnal Pembaharuan Hukum*, vol. 8, no. 1, 1-13.
- Fahmi Muhaemin Zaen et al. (2023). "Postnuptial Agreement Perspektif Maqashid al Syari'ah al Syatibi," *Legitima: Jurnal Hukum Keluarga Islam*, vol. 5, no. 2, 355-365.
- Faisal Mokoagow et al. (2021). "Pentingnya Perjanjian Kawin pada Perkawinan dan Perceraian dalam Mengantisipasi Harta Bersama Menurut KUH Perdata," *Lex Privatum*, vol. 9, no. 2, 95-105.
- Gunarto et al. (2023). "Reconstruction of the Law on Legality of Post-Marriage Agreements Based on Justice Values," *Scholars International Journal of Law, Crime and Justice*, vol. 6, no. 5, 317-322.
- Laeleta Candra Dewi & Lasmery R.M Girsang (2023). "Dynamic of Husband-and-wife Relationship in Maintaining Privacy Information Through Postnuptial Agreement," *Science and Education*, vol. 3, no. 8, 1570-1574.
- Linda J. Ravdin (2018). "Postmarital Agreements: Validity and Enforceability," *Family Law Quarterly*, vol. 52, no. 2, 245-276.
- Mahamatayuding Samah (2021). "Perceraian Ta'lik dalam Masyarakat di Tiga Wilayah Selatan Thailand," *Selangor Humaniora Review*, vol. 5, no. 1, 260-277.
- Mohamad Hafifi Hassim et al. (2019). "Penyelesaian Pertikaian Alternatif Dalam Islam: Aplikasinya Terhadap Kes-Kes Kekeluargaan Dan Kehartaan di Mahkamah Syariah," *e-Jurnal Penyelidikan dan Inovasi*, vol. 6, no. 2, 1-14.
- Mualimin Mochammad Sahid et al. (2020). "Konsep Uruf dan Masalah sebagai Sumber Rujukan: Status Wanita terhadap Harta Sepencarian dalam Perundangan Islam di Malaysia," *AL-'ABQARI: Journal of Islamic Social Sciences and Humanities*, vol. 23, no. 2, 139-156.
- Nguyen Thibao Anh & Nguyen Thu Huong (2023). "A Comparison Study of Husband-and-Wife Separation," *Russian Law Journal*, vol. 11, no. 7, 303-313.
- Oluwaseye Oluwayomi Ikubanni et al. (2023). "Planning for Divorce before the Marriage: The Concept of Pre-Nuptial Agreement and its Enforceability in Nigeria," *Journal of Commercial and Property Law*, vol. 10, no. 2, 215-228.
- Pritanshu Shrivastava (2019). "Pre-Nuptial Agreements in the United Arab Emirates," *Court Uncourt*, vol. 6, no.11, 38-40.

- Ramalingam Rajamanickam et al. (2019). "Prenuptial agreement: Legal position in Malaysia," *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, vol. 8, no.4, 98-107.
- Renni Romauli & Sukindar (2021). "Juridical Review Concerning Marriage Agreements Made After Marriage," *Jurnal LEGALITAS*, vol. 6, no. 1, 69-87.
- Roziana Mat Amin et al. (2022). *Pembubaran Perkahwinan, Nusyuz dan Idah di Mahkamah Syariah*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Vijender Kumar (2018). "Quest for Prenuptial Agreement in Institution of Marriage," *Journal of the Indian Law Institute*, vol.60, no. 4, 406-426.
- Yousef Aly Wahb (2021). "Faith-Based Divorce Proceedings: Alternative Dispute Resolutions for Canadian Muslims," *Canadian Family Law Quarterly*, vol.40, no. 2, 109-137.

Statut

- Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Negeri Selangor) 2003.
- Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah (Negeri Selangor) 2003.
- Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Selangor) 2003.

